

американського писателя Джона Дос Пассоса «Манхэттен», відомий як роман-монтаж, в якому вищеуказані види гетерогенності є способом створення поліфонічного повествовання. В результаті аналізу фрагментів тексту з гетерогенними включеннями особливу увагу приділяється монтажу як смислообразуючому принципу побудови поліфонічного повествовання. Крім того, в наступному пропонується вивчити роль паралінгвальних засобів в гетерогенному поліфонічному тексті.

Ключевые слова: гетерогенность, текст, полифония, жанр, стиль, полисубъектное повествование.

Khomichenko Vira. Genre and Style hibridity of a Text as a Means of its Polyphonization (Based on the Novel «Manhattan Transfer» by J. Dos Passos). The author of the article makes an attempt to trace the correlation between two notions which characterize a modernist text: heterogeneity and polyphony. The concept of polyphony, introduced and developed by M. M. Bakhtin, literary means multiplicity of voices unmerged into a single perspective. According to the theory of polyphonic discourse every discourse incorporating many voices, styles, references, and assumptions is «many-voiced» or polyphonic and heterogeneous. Heterogeneity falls into different types: thematic, stylistic, generic and others. There is an analysis of two certain types of heterogeneity caused by combination of different styles and/or different genres in the literary text, which lead to polyphonic narration. The novel by American writer John Dos Passos «Manhattan Transfer», famous for its fragmentation and montage principle, presents relevant examples to prove the statements argued in the article. While studying polyphonic narration in terms of heterogeneity special attention should be paid to montage principle which is considered meaning making in a modernist text and the one that demand special skills and knowledge to perceive. Indeed, it is a matter of subjective perception to reveal the meaning of the polyphonic discourse.

Key words: heterogeneity, polyphony, text, genre, style.

Стаття надійшла до редколегії
21.03.2016 р.

УДК 811.111'06'42'38

Тетяна Яхонтова

Стилістичні особливості англомовних наукових препублікаційних рецензій

Науково-оцінні жанри (пост- і препублікаційні рецензії, оглядові статті) посідають важливе місце в науковій комунікації, оскільки забезпечують контроль над якістю наукових досліджень і відповідних публікацій. Препублікаційні рецензії супроводжують статті, які подають у наукові журнали, із метою охорони наукових територій від праць невідповідного рівня. Анонімний характер такої рецензії й специфіка ролі її адресанта допускають можливість відхилення від стандартів науково-академічної комунікації. Помітними мовностильовими рисами текстів англомовних анонімних рецензій вважається використання особового займенника *I* на позначення особи автора, пейоративної лексики, експресивних семантико-стилістичних засобів і різноманітних синтаксичних конструкцій, які експліцитно реалізують спрямованість цього жанру на критичне оцінювання та дидактизм. Сумарний ефект, що синергетично продукує оцінність і дидактизм анонімних рецензій, зумовлює особливу риторико-сміслову акцентуацію цього жанру, яку можна назвати критично-менторською.

Ключові слова: наукова комунікація, науково-оцінні жанри, анонімна препублікаційна рецензія, жанр, адресат, стилістичні особливості.

Постановка наукової проблеми та її значення. Науково-оцінні жанри посідають надзвичайно важливе місце в науковій комунікації, оскільки вони забезпечують контроль над якістю наукових досліджень і відповідних публікацій. До жанрів цієї комунікативної спрямованості традиційно відносять рецензію, відгук, експертний висновок, полемічний виступ [1]. В англомовній науковій культурі найпомітнішими представниками формально-оцінних жанрів вважають друковані постпублікаційні рецензії на монографії й збірники праць, оглядові статті, а також анонімні препублікаційні рецензії (англ. – *peer review, anonymous peer review*), які обов'язково супроводжують подання статей у наукові журнали.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Науково-оцінні жанри вже неодноразово привертала увагу філологів, хоча в більшості праць українських і російських учених превалюють *недиференційовані підходи до їх дослідження*. Зазвичай, окрему увагу дослідників привертають рецензії в галузі мистецтва й літератури [3; 12], у той час як аналітико-критичні твори в інших галузях науки просто позначаються

словосполученням «наукова рецензія» [4; 6; 8–11; 13]. Наукові рецензії розглядають і як різновиди деякого узагальненого текстового типу «рецензія», як суперструктура, що охоплює тексти критичного характеру різної жанрової приналежності (есе, передмови, авторецензії) [14]. Дослідники рецензії у сфері науки описують та аналізують її як деякий інтегральний формат наукової комунікації без розрізнення особливостей рецензій формальних (оприлюднених) і неформальних (анонімних).

Однак набір критеріальних чинників анонімної рецензії – її неформальний характер, прихованість, спрямованість на охорону наукових територій від праць неналежного рівня – істотно відрізняє цей жанр від друкованої рецензії, комунікативно націленої на оцінювання рецензованого твору та інформування про нього наукової громадськості. Окрім того, суттєвий і фактор адресата: якщо друкована рецензія апелює до широкого наукового загалу, то анонімна рецензія розрахована на надзвичайно вузьке коло читачів – переважно редактора журналу та автора (авторів) статті. Очевидно, що в публічній рецензії важливе дотримання лінгвокомунікативних та етичних норм спілкування, а в анонімній можливі відхилення від стандартів науково-академічної комунікації, спричинені її «неофіційністю» та прихованістю адресанта.

Комунікативно-прагматичні й структурно-композиційні особливості анонімних наукових рецензій уже привертала деяку увагу дослідників [15], хоча їхній найцікавіший аспект – мовностилістичний, що вирізняється своєрідною експресією, – ще не ставав предметом детального дослідження.

Отже, **мета статті** – виявлення та аналіз мовних особливостей англійських препублікаційних рецензій у контексті прагматики цього жанру. Дослідження здійснено на основі корпусу з 82 текстів у галузях прикладної лінгвістики, прикладної математики, методики викладання мов і письма й літературної стилістики, зібраних протягом останніх десяти років завдяки люб'язності українських і зарубіжних колег та власній причетності автора як запрошеного експерта деяких міжнародних журналів. З огляду на анонімність жанру, у наведених далі прикладах із текстів рецензій вилучено всі ідентифікаційні моменти.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як засвідчив аналіз, помітна риса текстів анонімних рецензій – використання займенника першої особи **I** на позначення автора рецензії. Тексти рецензій із займенником **I** (та його похідними) становлять 86 % корпусу, що вказує на високий рівень персоналізованості викладу, яку зумовлюють інтеракція трьох чинників: 1) особливий *соціально-статусний аспект жанрової ролі* рецензента як спеціально запрошеного експерта, що свідчить про його авторитетність у певній науковій спільноті; 2) *анонімність*, що провокує маніфестацію авторського «я» крізь спектр риторичних стратегій, що варіює від традиційно-етикетних до жорстких і навіть агресивних; 3) «охоронна» *функціональна спрямованість* жанру, його комунікативне завдання – не допустити праці неналежного рівня на наукову територію певної спільноти. Як наслідок дії цих чинників, автори анонімних препублікаційних журнальних рецензій виступають як мовні особистості, котрі здійснюють свідомо авторитарний (у певному діапазоні) вплив на адресата [5], інколи порушуючи риторичні норми науково-академічного спілкування.

Формуванню специфічного образу автора в жанрі анонімної рецензії сприяє уживання займенника першої особи однини в сполученні з певними семантичними типами дієслів. Так, використання **I** з дієсловами, що виражають індивідуальні думки та судження, надають дискурсу анонімних рецензій експліцитно-суб'єктивний характер: ***I think** there are enlightening publications which refer to the functions of the several parts of RAs titles, including nominal groups, and which have not been cited in this paper; **I believe** that numerical methods coupled with crack edge autonomy is the most effective approach.*

Привертає увагу частотне вживання дієслова *feel*, яке видається загалом непритаманним науковому стилю з його орієнтацією на об'єктивність ідей і викладу: ***I feel** any mention of «science» relating to the scope of the paper should be qualified as biological sciences.* У текстах анонімних рецензій його поява, очевидно, пов'язана з особливим статусом рецензента, який, завдяки своїй домінуючій ролі, користується правом висловлення будь-яких суджень, у тому числі інтуїтивних або емоційних.

Особливу тональність авторизації в текстах рецензій задають і сполучення займенника **I** із дієсловами-репрезентантами одноразових ментальних дій, що призводить до насичення текстів рецензій ментальними перформативами, які надають дискурсу анонімних рецензій асертивно-директивного характеру: ***I suggest** that «the vector of stresses» be replaced by the vector of tractions; **I propose** a number of changes of different character.*

У деяких анонімних рецензіях уживається й займенник **you**, який актуалізує віртуальну присутність автора рецензованої статті в текстово-комунікативному просторі рецензії: ***I don't understand** what **you** mean here; **You** can advance your results in general.* Ефект експліцитної діалогічності, продукований цими

мовними одиницями, значно підсилюється іншими засобами створення інтерактивності, зокрема прямими питаннями до автора, помітними за своїм обсягом у текстовій тканині текстів жанру (*Did Cheng etc. all say that being the teacher was a limitation? Is there an alternative position?*), рекомендаціями та побажаннями (*To make the article ready for publication, I would expect to see a further problematisation of the claim for genre comparability*) та вимогами у вигляді директив (*Remove extra plus and minus signs from the expression*).

Помітна риса текстів анонімних рецензій – семантико-стилістична експресивність, створювана низкою мовних засобів. Зауважимо, зокрема, певне порушення норм офіційного стилю, притаманне письмовому науковому спілкуванню. Так, у текстах аналізованого корпусу трапляються редуковані дієслівні форми (*I don't think there is a need to repeat all the numbers in the table*), слова та вирази й стилістичні інтонації, типові для неформальної комунікації (*Maybe, it could be sth. of the sort...; So, a bit more background here, please*). Такі стильові девіації пов'язані також із належністю жанру анонімної рецензії до неформальної комунікації та, напевно, зі специфікою позиціонування рецензента в адресантно-адресатній конфігурації: з одного боку, його авторитарним домінуванням, що веде до своєрідного мовного «розкріпачення», а з другого – етикетизацією його дискурсу, зумовленою прагненням виступити не лише в ролі критика-експерта, а й порадирика, який невимушено спілкується в колегіальному тоні.

Експресивності мовленнєвому оформленню жанру анонімної рецензії надають і виявлені комбінації слів з експресивно-емоційним забарвленням (*nagging issues, too grandiose a claim*), запитання риторичного характеру (*Is it totally true that «the head sets the scene by drawing attention to the research topic?»*), окличні речення з емоційною акцентуацією, що наголошують на думці рецензента (*Already discussed, but the volunteers «were chosen»!*), іронічні зауваження стосовно змісту аналізованої статті, застосування прийому «іронічних лапок» (*Attention should also be paid to sampling procedures: how were the abstracts «randomly» selected?*), самоіронія (*I have hand-numbered the pages starting with the abstract as page 1. And why am I being sent unpaginated mss? Grumble, grumble...*), графічна акцентуація (*Revision of this concept is MANDATORY*).

Однак семантико-стилістична виразність текстів, що реалізують цей жанр, передусім, створюється експліцитними та імпліцитними оцінними засобами, що реалізують *критичну оцінку* – когнітивно-сміслову ядро жанру анонімної рецензії.

Характер оцінювання в текстах жанру анонімної рецензії зумовлюється певними контекстуально-ситуативними детермінантами, а саме: 1) жанровою інтенцією адресата критично оцінити науковий твір і перешкодити його потраплянню на наукову «арену» у випадку неналежної якості; 2) етикетними нормами англійської науково-академічної комунікації, які передбачають модулювання категоричності та некатегоричності номінацій із тяжінням до некатегоричності [7]; 3) особливим статусом адресата в науковій спільноті як запрошеного експерта; 4) його анонімності, яка потенційно може призводити до порушення традиційних комунікативних норм.

Критична оцінка об'єктивується в текстах рецензій лексемами різних частин мов із пейоративним значенням у семантичній структурі: прикметниками (*perplexing issue, superficial observations*), іменниками (*the methodological limitations of his/her study, obscurities about the «volunteers»*), прислівниками способу дії (*insufficiently critical adoption; stated inadequately*), дієсловами (*the present description of the corpus lacks a lot of information; the author runs the risk of providing...*), а також займенниками – заперечними (*none of the definitions ... are correct*) і кількісними (*there seem to be too few examples*). У багатьох випадках спостерігається підсилення оцінних значень, створюване використанням інтенсифікаторів (*a very limited set of possibly non-comparable texts; contains so many grammatical inconsistencies*), уживанням, хоча й поодиноким, образно-стилістичних засобів (*this draconian step; The text then would make a very good Master's level dissertation, but would not significantly add to our understanding in the field*) і риторичних запитань, часто дихотомічних за структурою (*Is this a useful approximation or merely an uncertain way to bypass the difficulty?*). Слід зазначити, що деякі пейоративні словосполучення й вирази в текстах мають різко критичний, конфронтативний характер, створюють когнітивний та аксіологічний дисонанс [2, с. 281], що можна навіть трактувати як порушення науково-академічної етики спілкування, наприклад: *The authors have wasted their time...; The opening sentence... is a very poor beginning as it adds nothing new worth saying.*

Експресивно-негативну тональність задають (або підтримують) оцінні висловлення з пейоративною лексикою, що експліцитно передають інтелектуальні й емоційні реакції автора рецензії на певні аспекти аналізованої статті, наприклад: *I am personally unhappy with the coverage of genre; I was unclear as to the extent to which the author was flagging up functional similarity or difference.*

Широке використання в текстах анонімних рецензій аксіологічних засобів зумовлює її *оцінний дисбаланс, чітко помітну аксіологічну асиметрію, різко зсунуту в бік негативного оцінного полюса*.

Цей дисбаланс, однак, невід'ємно пов'язаний ще з одним жанрово-релевантним функціонально-смысловим аспектом анонімних рецензій – їх експліцитним *дидактизмом*, спрямованістю на повчання адресата, нав'язування йому ідей і думок, спонування до певних дій щодо покращення (на думку рецензента) аналізованої статті. Дидактичний пафос анонімних рецензій об'єктивується комплексом лексико-синтаксичних засобів, серед яких найпомітніші конструкції з модальними дієсловами зі значенням облігаторності (*The authors should clarify this point; Reasons for this must be provided*), наказові речення, часто неповні або короткі (*Amend throughout; Check for such extra signs at equations in the appendices*) та структури з умовним способом (*I suggest that this is made explicit in the main body of the text; I feel the author's case would be more convincing if s/he replaced this assertion*). Насиченість текстів рецензій такими конструкціями, що іноді мають різкий, категорично-імперативний характер, свідчить про певне порушення максим комунікативної поведінки, притаманної науковим середовищам.

Сумарний ефект, що синергетично продукують оцінність і дидактизм анонімних рецензій, а також специфіка реалізації жанрової ролі адресата крізь дискурсивну стратегію авторитарного тиску, зумовлює особливу *риторико-смыслову акцентуацію* цього жанру, яку можна умовно назвати *критично-менторською*.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Для англомовних наукових препублікаційних рецензій характерне активне вживання особового займенника *I* на позначення особи автора, пейоративної лексики, експресивних семантико-стилістичних засобів і різноманітних синтаксичних конструкцій, які експліцитно реалізують спрямованість цього жанру на критичне оцінювання та дидактизм. Такі мовні особливості жанру анонімної рецензії забезпечують її ефективне функціонування, принаймні на сучасному часовому зрізі. Подальші перспективи в дослідженні англомовних препублікаційних рецензій можуть бути пов'язані із зіставним аналізом їхніх мовностилістичних особливостей та відповідних характеристик інших науково-оцінних жанрів.

Джерела та література

1. Баженова Е. А. Жанры научной речи / Е. А. Баженова, М. П. Котурова // *Стилистический энциклопедический словарь русского языка* / [ред. М. Н. Кожина]. – М. : Флинта, Наука, 2003. – С. 140–144.
2. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова. – Киев : Изд-во Киев. ун-та им. Т. Г. Шевченко, 1997. – 310 с.
3. Борисович О. В. Лінгвокогнітивний аспект онімів та їх дериватів у англомовній літературній рецензії : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. В. Борисович. – К., 2009. – 20 с.
4. Бремер Б. Выражение субъекта и адресата отрицательной оценки в русских и немецких научных рецензиях / Б. Бремер // III Международный конгресс исследователей русского языка «Русский язык: исторические судьбы и современность» : сб. тезисов. – М. : МГУ, 2007. – С. 366–367.
5. Гніздечко О. М. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англомовних статей сучасних європейських та американських лінгвістів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. М. Гніздечко. – К., 2005. – 20 с.
6. Гришечкина Г. Ю. Соотношение факторов жанровой специфики и предметной области текста научной рецензии : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Г. Ю. Гришечкина – Орел, 2002. – 23 с.
7. Ільченко О. М. Етикет англомовного наукового дискурсу / О. М. Ільченко. – К. : Політехніка, 2002. – 288 с.
8. Корнева Н. А. Рецензія в сучасному науковому дискурсі: семантико-композиційний та комунікативно-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Н. А. Корнева. – К., 2010. – 21 с.
9. Кравченко Ю. Д. Жанр рецензии и его современная трансформация / Ю. Д. Кравченко // III Международный конгресс исследователей русского языка «Русский язык: исторические судьбы и современность» : сб. тезисов. – М. : МГУ, 2007. – С. 389.
10. Левчук І. П. Структурно-семантична організація жанру рецензії XIX–XX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. П. Левчук. – К., 2007. – 22 с.
11. Ляпунова В. Г. A book about books: Композиция и стиль научных рецензий / В. Г. Ляпунова, О. Д. Мешков, Е. В. Терехова. – М. : Наука, 1990. – 144 с.
12. Ляшенко Т. С. Структурно-композиційні, лінгвостилістичні та прагматичні особливості тексту мистецтвознавчої рецензії : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. С. Ляшенко. – Львів, 2004. – 19 с.
13. Синдеева Т. И. Некоторые особенности композиционно-речевой организации жанра «научная рецензия» / Т. И. Синдеева // *Функциональные стили в преподавании иностранных языков*. – М. : Наука, 1982. – С. 27–32.

14. Яворська С. М. Рецензія як тип тексту (на матеріалі англомовної рецензії) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / С. М. Яворська. – Львів, 2000. – 23 с.
15. Яхонтова Т. В. Анонімна наукова рецензія: функціонально-структурні та мовні характеристики / Т. В. Яхонтова // Наук. вісн. Дрогобицького держ. ун-ту ім. Івана Франка. – 2015. – № 4. – С. 207–212.

Яхонтова Татьяна. **Стилистические особенности англоязычных научных препубликационных рецензий.** Научно-оценочные жанры (пост- и препубликационные рецензии, обзорные статьи) занимают важное место в научной коммуникации, поскольку они обеспечивают контроль за качеством научных исследований и соответствующих публикаций. В препубликационных рецензиях оцениваются статьи, которые подаются в научные журналы с целью охраны научных территорий от трудов несоответствующего уровня. Анонимный характер такой рецензии и специфика роли ее адресанта допускают возможность отклонений от стандартов научно-академической коммуникации. Заметными лингвостилистическими особенностями текстов англоязычных анонимных рецензий является использование личного местоимения *I* для обозначения персоны автора, пейоративной лексики, экспрессивных семантико-стилистических средств и различных синтаксических конструкций, которые эксплицитно реализуют направленность этого жанра на критическую оценку и дидактизм. Суммарный эффект, который синергетически создают оценочность и дидактизм анонимных рецензий, обуславливает особую риторико-смысловую акцентуацию этого жанра, которую можно назвать критически-менторской.

Ключевые слова: научная коммуникация, научно-оценочные жанры, анонимная препубликационная рецензия, жанр, адресат, стилистические особенности.

Yakhontova Tetiana. **Stylistic Features of English Peer Reviews.** Academic evaluation and review genres (book reviews, peer reviews, review articles) play an important role in research communication as they provide control over the quality of research and research publications. A peer review evaluates the articles that are submitted to scientific journals to protect research territories from the investigations of inappropriate level. The anonymous nature of such a review and the specific role of its addresser allow some deviations from the standards of academic communication. The conspicuous stylistic features of the texts of English peer reviews include the use of the pronoun *I* to indicate the persona of the author, pejorative words, semantic and stylistic expressive means and various syntactic constructions that explicitly manifest the communicative focus of the genre on critical evaluation and didacticism. The total effect, which is synergistically produced by the evaluative and didactic orientations of anonymous reviews, is responsible for special rhetorical accentuation of this genre, which can be called critical and mentoring.

Key words: research communication, academic evaluation and review genres, anonymous peer review, genre, addresser, stylistic features.

Стаття надійшла до редколегії
28.03.2016 р.